

Slovenski obrtnik

V Celji, dné 5. aprila 1893. leta.

Naše društvo.

Imamo ga vendar enkrat! Izpolnila se je vendar goreča želja domoljubnih obrtnikov slovenskih, da imajo priliko, združiti se v krepko celoto! Imajo torej tudi oni slično društvo, kakor drugi stanovi. Slovenski obrtniki vendar lahko rekó zdaj, da imajo za svojo stroko to, kar imajo n. pr. slovenski učitelji in slovenske posojilnice v svojih „Zvezah“, ali kar imajo vsi Slovenci v šolski družbi sv. Cirila in Metoda in v literarnih družtvih: „Slovenska Matica“ ter „družba sv. Mohorja“. Res je to. Toda naše „Obrtno društvo“ je še le malo, novorojeno dete, ki je komaj na pol oči odprlo in še le v svet pogledalo. Do zdaj nimamo družega še, kakor pravila, ki smo jih zadnjič v našem listu priobčili. Toda ta pravila že imajo svojo veljavo, ker so od vis. ministerstva potrjena. In na podlagi teh pravil bode začelo društvo delovati. Kako pa? Naša pravila so ideal, so vzor, po katerem naj bi naši obrtniki hrepeneli; naša pravila naj bi bila magnet, ki naj bi naše prijatelje privlačil v našo sredino. Do zdaj so bili slovenski obrtniki neorganizovani; bili so razkropljeni, kakor ovce brez pastirja.

Nihče se ni brigal za njih; a oni se tudi kar nič niso potegovali za splošne koristi domače obrtnije. Bila je taka zaspanost, da se celó za obrtne zadruge, za te postavne ustanove, nihče brigal ni. Zato se ni kar nič slišalo o kakšnem uspešnem obrtnem gibanju po Slovenskem. Kako drugače je pri drugih narodih! Imajo krepka bogata obrtna društva, ki prirejajo velike zборе in razstave, ki vzdržujejo ali podpirajo obrtne šole, izdajajo časopise itd. Vlada sama vpraša taka društva večkrat za svet, predno izdá ka košno postavo ali naredbo. Drugi narodi, Nemci, Čehi imajo vse polno časopisov obrtne stroke, ker se znajo družiti in podpirati to, kar vsem koristi. Tako n. pr. ima Dunaj sam 3 obrtne liste, in štajersko obrtno društvo ima že 9 let svoj lastni organ. Kako ubogi smo pa mi Slovenci, smo že zadnjič povedali, ko smo bili prvič pred svet stopili z našo obrtno — prilogo.

To mora drugače postati! Z združenimi močmi bomo pa ali vsak veliko dosegli tega kar želimo. Najprvo bi radi videli, da stori naše društvo kaj več za pomnožitev slovenskega obrtnega slovstva, da ustanovi svoj lastni organ, da izdaja splošne navode za obrtnike, pa tudi za posamezne stroke, da ustanovi svojo knjižnico za Celje in okolico in drugod stanujoče obrtnike. Ker pa živa beseda veliko več izdá, kakor mrtva črka; zato bode društvo prirejalo shode in zборе. Na teh shodih se govori o obrtnih zadevah, o ovirah, ki se stavijo obrtu, in o pomočkih, kako bi se obrt povzdignil. Pri takih shodih bi se posebno na to delalo, da se domači obrt, domači produkti priporočajo, iznajdbe in izumi slovenskih obrtnikov ocenjujejo in priporočujejo. Vso pozornost bode „Obrtno društvo“ obračalo obrtnemu šolstvu in skušalo doseči s prošnjami in po slovenskih poslancih, da dobimo Slovenci več obrtnih in rokodelskih šol. Gledalo bode zlasti, da se na spodnjem Štajerskem in južnem Koroškem osnuje kaj slovenskih obrtnih nadaljevanih šol, kajti v teh deželah ni še skoro nič slovenskih učilnic te stroke.

Naše „Obrtno društvo“ bode v resnici gledalo, da združi vse slovenske obrtnike, torej rokodelce, velike in male obrtnike in prodajalce ali trgovce. Skušalo bode približati jih in za vse enakomerno skrbeti. Ne misli tako delovati, kakor nekateri nemški listi, ki ščujejo zlasti male obrtnike zoper velike, rokodelce zoper prodajalce. Slovenskih obrtnikov je premajhno število, da bi se smeli tako cepiti.

Na take in enake načine namerava „Obrtno društvo“ pospeševati duševno in materijelno stanje slovenskih obrtnikov. Pri tem pa zlasti na to gledati, da se narodni ponos okrepi pri našem narodnem obrtnem stanu, da bi naši obrtniki čislali v prvi vrsti naš slovenski jezik ter ga rabili pri svojem ustnem in pismenem poslovanju; kajti žalostno je posebno to pri obrtnikih po Slovenskem, da čeravno so skoro vsi slovenskega rodú se pri občevanju z občinstvom le preveč radi s tujo nemščino ali laščino šopirijo. Nasprotno pa hočemo slovensko občinstvo opo-

zorjevati posebno na take obrtnike, ki se bodo ravnali po teh splošnih željah slovenskih domoljubov. Obrtniki in drugi naši možje, ki se bodo k nam pridružili, si bodo res malo breme naložili, mali narodni davek; kajti „Obrtno društvo“ bode pobiralo 1 gld. pristópnine in 3 gld. letnine. Toda ono bode skušalo prej ko prej odškodovati jih zato. Izdalo bode morda kako knjigo in skušalo na svetlo dajati svoj organ, kakor hitro bode društvo dovolj krepko. Za zdaj obljubuje le „Domovino“ z nesamostalno njeno prilogo „Slovenskim obrtnikom“. Vsi oglasi in doneski za naše novo društvo naj se blagovolijo pošiljati pod naslovom: „Občeslovensko obrtno društvo“ v Celji.

Domača obrt in industrija po Kranjskem in slovenskem Štajerju.

Pod tem imenom zaznamujemo obrt, s katero se ljudje v kakošnem kraju skoro vsi brez izjeme pečajo, ko nimajo polja, da bi ga obdelovali, in ne živine, da bi jo redili; ali pa se po zimi in o drugem prostem času s takim delom pečajo. Tako v posameznih krajih običajno delo ne spada med rokodelstvo, ki je podvrženo davku. Domače obrtnije je po vseh slovenskih deželah precej, posebno veliko jo je na Kranjskem, kjer jo nahajamo v 32 krajih. Osobito razvita domača industrija pa je v 20 krajih na Kranjskem, n. pr.: Izdelovanje žimnatih sitov je v Stražiši, Bitinji in na Gorenji Savi pri Kranji. Peča se s tem kacij 1500 oseb. Izdelovanje žimnatih sitov, ena najstarejših domačih obrtnij na Kranjskem, doseglo je uže tako popolnost, da blago na Kranjskem izdelano gledé kakovosti lahko zdrži konkurenco enakih izdelkov drugih dežel. Ker je pa to blago večinoma le navezano na izvažanje, zadržuje izdelovanje njegove previsoka colnina, katero naj bi vlada znižala. —

Čipkarija v Idriji in okolici, nekaj tudi v Gorjah pri Bledu ter v Železnikih. V Idriji delajo možje v rudnikih, žene in otroci pa med tem doma zobce klinčkajo ali čipkajo (klekljajo). Tako ima vsaka hiša dvojni zaslužek. Čipkarija je močno napredovala, odkar je vlada in dežela z dovoljenjem podpor pospešujeti in odkar so za to obrtnijo zaslužne osebe (rodbina Lapajne) preskrbele, da se dotični izdelki lahko prodajo. Zobce ali čipke izdelujejo že v bližnji in daljni idrijski okolici.

Slamnikarija je v kamniškem političnem okraji, v Domžalah in Mengišu, kjer izdelujejo domačini in tujei (Tiroinci) mnogo lepih slamnikov, katere pošiljajo po daljnem svetu. Slamnikarija je na Kranjskem tako dovršena, da se njeni izdelki lahko primerjajo z onimi družih dežel. Na neki nedostatek pa se mora opozoriti, namreč, da se domača slama gledé kakovosti ne ohrani tako, kakor ona, ki se iz Kine, Italije, iz Švice in drugih držav na Kranjsko pripelje. Ker se za slamnikarijo veliko slame potrebuje, bilo bi ne le kmetovalcem na korist, ampak tudi onim, ki slamo pletejo in ki slamnike delajo, ako bi se na Kranjskem mogla boljša slama za pletenje pripraviti.

S pletenjem košev, jerbbasev itd. pečajo se posebno vasi ob Savi ležeče, od Vižmarjev do Beričevega, v bohinskeji dolini, nekoliko v okolici mesta Idrija, trga Planina, v vipavski dolini in v ribniškem okraji in nekaj na krškem polji. Število dotičnih izdelkov narašča, toda gledé ličnejšega blaga pa nadvladajo kranjsko blago izdelki drugih dežel. Ta obrt bi vsakako strokovna šola za pletenje močno povzdignila, in če bi se na Kranjskem ob enem tudi vpeljal pouk o umni vrboreji, bi s tem kmetско prebivalstvo v mnogih krajih pridobilo nov zaslužek; v onih krajih pa, kjer ima zdaj prebivalstvo od tu spletenega blaga in vrbovja le še malo dobička, bi ta način povekšal. Ako se pomisli, da je vrba na Kranjskem zeló razširjena ter da je dovolj sveta, da se še bolje razširi, more se odločno trditi, da bi vrba donasala dobiček, ako se razpošiljajo vitre v druge kraje.

Lončarija je v petih okrajih kranjske dežele precej obširna. Lončarije imamo po vseh okrajih, zlasti pa v kamniškem (Komenda) in v ribniškem okraji (Dolenja vas). Dotično blago pa se večinoma le na Kranjskem proda, ker se pri njem ne splačajo troški, da bi se dalje razpošiljalo. Ustanovitev strokovne šole za to obrtnijo bi jo gotovo močno povzdignila ter tudi pripomogla, da bi se izdelki mogli izvažati. Ker pa ni strokovnih šol moč doseči, da se morebiti ustanove napravijo takim, ki bi se šli v Znojim na Moravsko učiti umne lončarije. V Ribnici je tudi imenitna rešetarija.

Na Kranjskem so še ti-le domači obrti: Izdelovanje štorij, slamnatih jerbbasev in jednakih reči v fari šmarski, lipoglavski, poliški; lesna industrija je v sodnijskih okrajih Ribnica, Kočevje, Velike Lašče in Lož — v bohinskeji dolini in blejskeji okolici okraja radóvljiškega,

v več vaseh sodnijskega okraja Idrija, Loka, Kranj, Kamnik, Ljubljana, Metlika in Črnomelj; pletenje košev, jerbasesv itd. v okraji Ljubljana, Brdo, Idrija, Ribnica in Logatec, potem v bohinjski in vipavski dolini; izdelovanje brezovih metelj je povsod razširjeno, vendar je omejeno večinoma le za domačo potrebo najbližnje okolice in ima nekaj pomena le v farah Polhovigradec, Dobrova in Ig; izdelovanje sukna (lodna) v okrajih Idrija in Bistrica in na Gorenjskem; izdelovanje kocov in dolgih plaht v kranjskem okraji; izdelovanje flanel v radóljškem okraji. Važno je tudi pripravljavanje lanene preje v kočevskem in metliškem okraji. Vezane (štikane) rute za na glavo in za drugo porabo delajo se v radóljškem, kamniškem, zatiškem in ljubljanskem okraji; čepice in jančice, nogovice in jope v Idriji in njeni okolici, potem v kranjskem, tržiškem, radóljškem in kranjsko-gorskem okraji; krtače in čopiče delajo v ribniškem in logaškem okraji, rožene glavnike v ljubljanskem in loškem okraji. Že iz tega kratkega popisa se razvidi, da domača industrija na Kranjskem ni neznatna. Nastane torej vprašanje, katera naj bi se pred vsemi drugimi pospeševala in kako?

K domači industriji po vsem Slovenskem prištevati je tudi izdelovanje platnene in konopljene robe. Suknarstvo je, kakor smo že omenili, po nekaterih krajih na Gorenjskem, potem okoli Idrije, na Štajerskem pa na Pohorji okoli Slov. Bistrice. Tod izdelujejo posebno raševino. Na Murskem polji izdelujejo iz buč (tikev) olje za jed. — Na spodnjem Štajerskem je bilo (l. 1865*) vseh obrtov 9749, skoro za 20.000 manj, kakor na zgornjem (in srednjem) Štajerju. Med temi obrti je bilo 341 kovačnic, 141 opečnic. Leta 1865. je bilo na slov. Štajerskem 23 parnih strojev s 598 konjskimi močmi. Na nemškem Štajerju pa je bilo 86 parnih strojev s 1671 konjskimi močmi. — Iz tega se vidi, da je pri nas Slovencih v primerih z našimi sosedi premalo fabrik. Oni jih imajo 4krat več kakor mi. Največ strojev je imel takrat celjski okraj, vkup 13 s 371 konjskimi močmi. L. 1859 je bilo na celem Štajerskem komaj 68 parnih strojev, ki so veljali 1124 konjskih moči; l. 1865 so se pa stroji in njih konjske moči pomnožile na dvojno. Iz števila tvornic, parnih strojev, vodnih napeljav itd. lahko sodimo, ali se obrtniško blago pri nas

*) V kakošnem stanju je obrtnija v najnovejšem času na Štajerskem, poročali bomo, ko bomo dobili najnovejša poročila o tem od štajerske kupčijske in obrtniške zbornice v Gradci, za katera smo se oglasili.

bolj po malem, ko po velikem ali industrijalno prideluje. Reči pa moramo, da Štajer ni zadnji v Avstriji, kar se industrijalnega pridelovanja tiče. — Naša vojvodina pride na peto mesto; le šlezka, češka, moravska in dolnje-avstrijska kronovina jo prekosi, kar se tiče parnih naprav. Če pa še pomislimo, da ima Štajersko, posebno pa slov. Štajer veliko drugih moči, posebno vode, ki nadomestijo par, in ženejo, kakor on, različne naprave, se naša industrijalna delavnost še bolj povzdigne nad druge kronovine avstrijske. — Stroji so važni za pridelovanje železa, pa tudi za steklinarstvo.

Imenitne steklotvornice so pri Sv. Lovrencu v Puščavi. Utemeljene so l. 1833 in delajo zmirrom za naprej ter razpošiljajo svoje lepe izdelke po vseh kronovinah avstrijskih; pa tudi na Laško, Egipt in Azijo. — Na Pohorji, čez 3000 do 4000 čevljev visoko, so tudi steklarnice. V Libojah je steklotvornica na 3 peči, in je imela 60 delavcev; v Hrastniku na 4 peči, v Trbovljah na 2 peči. Tvornice za kamnino (Steingut) so v Grižah, kjer je delalo 15 delavcev; vrednost na leto izdelanega blaga je 12.000 gld.; pri Libojah z 44 delavci, ki so pridelali vrednosti za 35.000 gld. (Vsa ta števila in te okoliščine veljaje za l. 1865 na Štajerskem.)

Sploh pa na nemškem Štajerju ni toliko steklotvornic, kakor na slovenskem; na celem Štajerju se je pridelalo stekla leta 1863 za 381.214 gld. vrednosti, l. 1864 za 383.930 gld. vrednosti, l. 1865 za 396.560 vrednosti. Pridelovanje se toraj zmiraj širi. Pa v zadnjih letih je laška država steklino kupovala po Francoskem in po Belgiji, namesto od nas. Te države namreč laže pridelujejo steklino, ker imajo več kapitala v rokah, kakor naši Slovenci; blago tudi laže izvažajo, ker njih vlade skrbijo za dobre mednarodne trgovske pogodbe. V novejšem času je tudi naša vlada spoznala potrebo bližati se soseskim vladam v trgovskih zadevah, tako da smemo pričakovati spet boljšega vspeha občenja z južnimi državami. (Iz knjige dr. Goršak, „Slov. Štajer“.) Kakšno je bilo stanje obrtnij l. 1874*) na spodnjem Štajerskem, to kaže sledeči pregled: Obrtnikov, davek plačujočih, je bilo v sodnijskih (davčnih) okrajih l. 1874: Celje 1057, Kozje 442, Vransko 215, Ormuž 336, Konjice 584, Sv. Lenart 350, Sevnica 245, Ljutomer, Marnberg 399, Maribor (mesto in okolica) 1644, Šmarje 266,

*) V kratkem izdá graška kupčijska zbornica novo poročilo o stanju obrtnije na Štajerskem, in takrat se bomo z nova s tem pečali.

Gornjigrad 492, Gornja Radgona 260, Ptuj 927, Radgona 518, Brežice 513, Rogatec 164, Šoštanj 283, Laško 389, Slovenska Bistrica 352, Slovenski Gradec 393.

Velike fabrike in delavnice na spodnjem Štajerskem so: Delavnica južne železnice v Mariboru, Štore pri Celji (za železje), v Veliki Moti, Vitanji, Oplotnicah (vse za železje), v Gornji Bistrici (za kotlovine), Karl Schütz (glinska posoda) in J. Ritter (glinska posoda) v celjski okolici. E. Grutschreiber v Gotovljah (glinska posoda). Glažute so v Sapoti pri Kozjem, na Pohorji (Josefthal), v Št. Lovrencu na Koroški žel., pri graščini Faal, Lobnice, Rakonice pri Konjicah, Oplotnice, Žusem, Liboje, Log pri Rogatci in druge.

Železni rudniki so: Velike Pirešce pri Celji, Št. Vid, Sapote, Podčetrtek pri Kozjem, Paka, Sv. Anton, Sv. Primož pri Marenbergu, Prihova pri Gornjem gradu. Železo se izdeluje v Mislinji.

Svinčeni rudniki: v Šmartnu v Rožni dolini, Paneče pri Laškem, Remšnik pri Marenbergu, Šoštanj in Skale, Stranje pri Kozjem in Ledine pri Sevnici (cink).

Premog se dobiva na spodnjem Štajerskem v mnogih krajih.

Fabrika za kemikalije je v Hrastniku, za olje na Zidanem mostu. Pivovarne so v Laškem, Žalcu, Celji, Ptuju, Mariboru, Slovenjgradcu. Predilnica je v Preboldu (Pragwald) pri Celji; strojarnice so v Mariboru in Celji. (Posneto iz poročila kupčijske zbornice štajerske za leto 1874.)

Drobtine.

(Ščet ali krtača za steklenice.) (Flaschenbürste.) Kako zamudno delo je, če se hočejo steklenice dobro pomiti, ve marsikdo. Da bi se to delo olajšalo in vendar hitro in dobro opravilo, izumel je neki Langfritz kaj praktične

krtače. Na dveh jeklenih močnih peresih so trde ščetine tako dobro in pripravno pritrjene, da se z njimi steklenica res temeljito osnaži, kakor smo

se sami to na ogled poslano pripravo prepričali. Peresi ste zunaj steklenice zoženi; kedar ji pa v steklenico vtaknemo, se razpnete, in ščetine res dobro stene, dno in vogle brišejo. Kako je

vtikati in izdirati to krtačo, kažete naslikani steklenici. Za večjo uporabo je pa dobro imeti poleg krtače, ki stane 2 marki (1 gld. 20 kr.), še stroj, kakoršnega kaže prva slika, in ki stane 15 mark (8 gld.). Vse to se dobi pri Birkmanu in Hiltnerju v Norimbergu (Nürnberg).

(Stalni obrtni odbor) je volil državni zbor, predno se je podal na počitnice. Ta se bode do jeseni posvetoval o obrtni postavi, kako naj bi se dopolnila in spremenila, ter bode v ta namen zaslišal ustno in pismeno veliko strokovnjakov iz obrtniškega stanu.

(Kako povrniti staremu usnju lepo črno barvo) nas uči kemik L. E. Andés v ravnokar izišli knjigi: Die Fabrikation der Stiefelwichse. Vzemi od dveh svežih jajc rumenjake od jednega pa beljak in toleci oboje toliko časa, da postane zmes tekoča in olju podobna. Potem raztopi v desetini litra brinjevca 20 gramov cukra, prideni nekoli črne barve (najbolje Elfenbeinschwarz) in vlij sredi jajca. Vsa zmes se spravi tako na usnje, kakor navadno čevljarsko črnilo ter se s krtačo zlika. Na ta način dobi staro usnje svojo prejšnjo črno barvo na zelo trpežen način.